

Quan điểm của John Dewey về giám sát quyền lực nhà nước và thực tiễn ở Việt Nam

Bùi Tiên Dũng¹

¹ Học viện Khoa học, Công nghệ và Đổi mới sáng tạo.
Email: buitiendung2302@gmail.com

Nhận ngày 11 tháng 12 năm 2018. Chấp nhận đăng ngày 27 tháng 3 năm 2019.

Tóm tắt: Giám sát quyền lực nhà nước từ phía nhân dân là yếu tố quan trọng của nhà nước pháp quyền. Việc thực hiện nền dân chủ sẽ góp phần thúc đẩy các cá nhân và cộng đồng phát huy sức mạnh trong xây dựng và phát triển đất nước. Nhân dân giám sát quyền lực nhà nước và hoạt động giám sát được mọi công dân chủ động thực hiện dưới sự bảo đảm của một pháp luật. Pháp luật Việt Nam có những quy định phương thức giám sát áp dụng linh hoạt cho từng chủ thể có thẩm quyền giám sát. Tuy nhiên, phương thức giám sát còn nhiều bất cập, mang tính hình thức và chưa thực sự hiệu quả. Vì vậy, cần có những giải pháp phù hợp nhằm phát huy hiệu quả hoạt động giám sát quyền lực nhà nước.

Từ khóa: Giám sát quyền lực nhà nước, John Dewey, nền dân chủ, Việt Nam.

Phân loại ngành: Chính trị học

Abstract: The oversight of state power by the people is an important element of the rule-of-law state. The exercising of democracy will contribute to promoting individuals and communities to bring their strength to play in building and developing the country. The people oversee the state power, which is practised proactively by every citizen under the guarantee of the law. Vietnam's law includes regulations on ways of oversight applied flexibly for each entitled entity. However, the methods are still inadequate, too formal and not effective. Therefore, it is necessary to have appropriate solutions to boost the effectiveness of state power oversight.

Keywords: State power oversight, John Dewey, democracy, Vietnam.

Subject classification: Politics

1. Mở đầu

John Dewey (1859-1952), nhà tư tưởng người Mỹ, đã khẳng định sự cần thiết phải

giám sát quyền lực nhà nước từ phía nhân dân. Trong hai công trình khoa học của mình là, “Công chúng và những vấn đề của nó” (the Public and Its Problems) xuất bản

năm 1927 và “Lý thuyết giá trị” (Theory of Valuation) xuất bản năm 1939, ông cho rằng nhà nước là cơ quan phục vụ nhân dân, nhưng trong xã hội, quyền lực nhà nước thường bị lạm dụng để thực hiện lợi ích của một số ít cá nhân và một nhóm người; có tình trạng đó là do thiếu sự giám sát của cử tri đối với nhà nước. Tư tưởng đó của ông có giá trị đối với việc xây dựng hoạt động của các nhà nước trên thế giới và ở Việt Nam.

Ở Việt Nam, hoạt động giám sát của người dân đối với các tổ chức, cá nhân thực hiện quyền lực công trong bộ máy nhà nước đã có từ khi thành lập nước và vẫn duy trì cho đến nay. Hoạt động giám sát này được thực hiện theo cách trực tiếp do cá nhân tiến hành hoặc gián tiếp thông qua các tổ chức chính trị, xã hội đại diện cho ý chí và nguyện vọng của người dân. Tuy nhiên, thực trạng hoạt động giám sát này còn nhiều hạn chế. Bài viết này trình bày quan điểm của John Dewey về hoạt động giám sát quyền lực nhà nước từ phía nhân dân; nếu thực tiễn hoạt động giám sát quyền lực nhà nước Việt Nam hiện nay.

2. Quan điểm của John Dewey về giám sát quyền lực nhà nước từ phía nhân dân

John Dewey xem dân chủ là “niềm tin vào khả năng của kinh nghiệm con người tạo ra những mục đích và phương tiện mà qua đó nhiều kinh nghiệm hơn, sẽ phát triển trong một sự phong phú có trật tự” [10]. Theo ông, dân chủ không phải là sự duy trì các thể chế hiện hữu không bao giờ thay đổi. Các thể chế bất biến này nhìn nhận là mang bản chất của dân chủ, là cốt lõi của dân chủ cho dù đó là một hình thức nhà nước cụ thể, hay một mục tiêu bền vững. Thay vào đó,

dân chủ cũng chỉ là một phương tiện, một phương pháp thực nghiệm, một phương thức hoạt động, một phương thức giáo dục hay đơn thuần chỉ là một cách làm. Như vậy, phương tiện “dân chủ” làm cơ sở để thúc đẩy sự trưởng thành hơn của cả cá nhân và cộng đồng.

Dưới góc độ là phương tiện, dân chủ như một sự bảo vệ các lợi ích chung (lợi ích công chúng). Cách nhìn nhận này coi dân chủ mang thuộc tính của một công cụ và mang thuộc tính cơ bản nhất (tính tối thiểu). Thuộc tính như một công cụ ở chỗ nền dân chủ là công cụ bảo vệ lợi ích chung chống lại sự áp đặt, bức bách của tầng lớp tinh hoa. Thuộc tính tối thiểu ở chỗ “cái lý” cho sự tham gia của người dân (tham gia vào các hoạt động của xã hội, của cộng đồng). Nhờ sự tham gia với tư cách là cá thể tồn tại trong cộng đồng, những con người xã hội đưa ra tín hiệu cho giới cầm quyền biết những gì cộng đồng con người sống như thế nào, mong muốn gì, than thở gì... Những tín hiệu này chưa đủ sức tạo ra sự thúc bách, cưỡng bức giới cầm quyền phải miễn cưỡng thực hiện các nhu cầu đó cho dù không hề muốn.

Ở mức độ cao hơn, dân chủ như một quá trình lục vấn, truy cứu các vấn đề có mục đích. Bằng cách đó, dân chủ tạo ra một diễn đàn công khai thảo luận những vấn đề về quyền và lợi ích hợp pháp của công chúng.

Xét từ góc độ từng cá thể trong xã hội, dân chủ là sự thể hiện mỗi cá nhân con người như một thành phần cấu thành xã hội. John Dewey nhìn nhận quá trình dân chủ chính là điều kiện để mỗi cá nhân có tự do, với nghĩa là một phần tử cấu thành có phẩm chất, có năng lực thể hiện và chức năng riêng biệt. Với cái “lý” ấy, tự do đầy đủ đòi

hỏi thực hiện được các tiềm năng cá nhân và điều đó chỉ đạt được trong trật tự xã hội thực hiện dân chủ, một trật tự mà ở đó các xung đột xã hội được coi là chủ thể nghiên cứu, thảo luận, phân chia các nguồn lực xã hội. Như vậy, dân chủ ở phương diện này được John Dewey coi là một giá trị nội tại mà mỗi cá nhân đều cần có để thể hiện bản thân, chỉ có vậy mới đạt tự do mong muốn.

John Dewey cho rằng, dân chủ là phương thức để thúc đẩy sự trưởng thành của các cá nhân cũng như của cộng đồng; con người phải tự hoàn thiện mình bằng cách chủ động tham gia vào quá trình thực hiện quyền làm chủ của mình. Nhà nước chỉ với tư cách là bộ máy phục vụ công chúng. Tuy nhiên, các cơ quan trong bộ máy phục vụ công chúng thường lạm dụng quyền lực. Nói cách khác, quyền lực nhà nước dễ bị vi phạm hoặc sử dụng vào việc giành lợi ích riêng cho một số ít cá nhân và một nhóm nhỏ những người cầm quyền. Vì vậy, vấn đề kiểm soát quyền lực luôn được đặt ra và cần có cách giải quyết hiệu quả, trong đó người dân cần giám sát quyền lực nhà nước.

John Dewey cho rằng, người dân có những mối quan tâm khác ngoài chính trị. Ví dụ, bộ phim, xuất bản phẩm rẻ tiền và động cơ xe hơi thu hút sự chú ý của người dân hơn vấn đề chính trị, là những chủ đề thảo luận được nhiều người mong đợi hơn là những tin tức chính trị mới nhất.

John Dewey cho rằng, nhiệm kỳ của người lãnh đạo, quản lý phải rút ngắn lại, người dân có quyền truy xét và lục vấn quan chức, thậm chí phế truất khi không còn đủ tín nhiệm. Trong các tác phẩm của mình, John Dewey chỉ ra rằng, trong bất kỳ xã hội nào hoạt động giám sát của nhân dân, cử tri đối với hoạt động của nhà nước,

nhất là hoạt động của bộ máy hành pháp, là rất quan trọng. Theo John Dewey, thông qua cái gọi là quyền lực nhà nước, các cơ quan trong bộ máy phục vụ công chúng thường lạm dụng quyền lực. Nói cách khác, quyền lực nhà nước dễ bị vi phạm hoặc sử dụng vào việc giành lợi ích riêng cho một số ít cá nhân và một nhóm nhỏ những người cầm quyền. Vấn đề kiểm soát quyền lực luôn được đặt ra và cần có cách giải quyết nào đó thật hiệu quả, trong đó có cách nào để người dân giám sát quyền lực nhà nước.

Hoạt động giám sát của nhân dân đối với nhà nước với tư cách là cử tri (ở đó họ là công dân thực thụ) phải được thực hiện một cách hoàn toàn tự do. Trong nhà nước, công dân với tâm thế “làm chủ” của mình có quyền giám sát, kiểm soát và quyết định vận mệnh của bộ máy nhà nước và những công bộc mà họ cử ra làm đại diện. Giám sát phải được mọi công dân chủ động thực hiện dưới sự bảo đảm của một pháp luật khách quan khoa học. Mỗi công dân phải thường xuyên hoàn thiện mình, nâng cao nhận thức và tham gia tích cực vào các hoạt động của nhà nước để biết, để làm, để giám sát, theo dõi các hoạt động của nhà nước một cách tốt nhất.

3. Hoạt động giám sát quyền lực nhà nước ở Việt Nam hiện nay

Ở Việt Nam, Điều 2 Hiến pháp năm 2013 quy phạm “Nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam do Nhân dân làm chủ; tất cả quyền lực nhà nước thuộc về nhân dân...” nhân dân thực hiện quyền giám sát của mình đối với các cơ quan nhà nước. Nguyễn Hữu Khiển cho rằng: “Trong nhà

nước dân chủ, quyền kiểm soát quyền lực cao nhất thuộc về xã hội với người dân là chủ thể. Quyền của người dân không những trực tiếp tổ chức ra nhà nước mà còn liên hệ trực tiếp với các đảng chính trị. Suy cho cùng, một đảng chính trị cũng từ nhân dân mà ra. Các quyền của người dân hoặc là trực tiếp, hoặc ủy quyền. Hiến pháp năm 2013 cũng định ra việc Đảng phải “chịu trách nhiệm” trước nhân dân” [9]. Hoạt động giám sát của người dân đối với các tổ chức, cá nhân hoạt động trong bộ máy nhà nước là việc các cá nhân hoặc cộng đồng trực tiếp hoặc gián tiếp (chẳng hạn, thông qua Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các tổ chức; Công đoàn Việt Nam; Đoàn Thanh niên cộng sản Hồ Chí Minh; Hội Phụ nữ Việt Nam; Hội Nông dân Việt Nam; Hội Cựu chiến binh Việt Nam).

Pháp luật Việt Nam có những quy định phương thức giám sát áp dụng linh hoạt cho từng chủ thể. Cách thức giám sát từ phía người dân đã được pháp luật Việt Nam xây dựng và từng bước hoàn thiện. Có nhiều hình thức giám sát với nhiều chủ thể khác nhau. Tuy nhiên, phương thức giám sát còn nhiều bất cập. Hình thức và phương pháp giám sát từ nhân dân chưa góp phần tạo ra được cơ chế thực hiện giám sát hiệu quả. Một số quy định tính khả thi thấp; quy định pháp luật về giám sát chưa cụ thể, rõ ràng, thậm chí pháp luật chưa có quy định vai trò giám sát của Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức thành viên. Chưa thu hút sự tham gia của đông đảo các tầng lớp nhân dân. Các chủ thể giám sát chưa có quyền giám sát độc lập đối với các cơ quan trong bộ máy nhà nước. Các quy định pháp luật liên quan đến hình thức và phương pháp giám sát trực tiếp của cá nhân

đối với tổ chức, cá nhân trong bộ máy nhà nước khó thực hiện, hoặc không khả thi, chưa đồng bộ. Chưa có quy định rõ về giám sát bằng dư luận xã hội; quyền tiếp cận thông tin quản lý nhà nước, trách nhiệm giải trình, công khai, minh bạch từ phía các cơ quan nhà nước; cơ chế tham gia đối thoại, gửi kiến nghị, thỉnh cầu đến cơ quan nhà nước, người có trách nhiệm;... Ngoài ra, trong kỹ thuật lập pháp nhiều quy định trong văn bản pháp luật chưa rõ ràng, chưa đảm bảo tính phổ thông.

Đối chiếu với quan điểm của John Dewey về giám sát quyền lực nhà nước, có thể gợi ý một số giải pháp nhằm nâng cao giám sát từ người dân như sau.

Thứ nhất, cần hoàn thiện hệ thống pháp luật về giám sát nhân dân. Pháp luật đó phải có tính khả thi và phù hợp đối với các chủ thể. Từng cá nhân trong xã hội được quyền tham gia; truy vấn hoạt động quản lý của bộ máy nhà nước và được thể hiện quyền làm chủ của mình thông qua các công cụ đa phương tiện hiện đại kết nối internet. Tổ chức, cá nhân trong bộ máy nhà nước phải có trách nhiệm giải trình và chịu trách nhiệm về hoạt động của mình công khai trước nhân dân. Pháp luật hiện hành chưa bảo đảm yêu cầu này. Ví dụ: Luật tiếp công dân hiện nay quy định Chủ tịch Ủy ban nhân dân cấp tỉnh trực tiếp tiếp công dân tại Trụ sở tiếp công dân cấp tỉnh ít nhất 01 ngày trong 01 tháng và thực hiện việc tiếp công dân đột xuất. Tuy nhiên, thời lượng tiếp công dân như vậy là chưa đủ và cũng khó để người dân đưa ra những vấn đề cấp thiết, cần truy vấn ngay liên quan đến hoạt động quản lý diễn ra hàng ngày. Do đó, cần bổ sung các quy định, hành lang pháp lý liên quan đến kênh tiếp cận thông tin của

Chủ tịch tỉnh như việc quy định việc tiếp cận phản hồi thông tin qua email (thư điện tử), facebook (mạng xã hội). Và công dân có thể gửi thông tin, phản hồi, phản ánh của mình tới người đứng đầu tỉnh thông qua các kênh chính thức này, Chủ tịch tỉnh hoặc tự mình hoặc thông qua người đại diện có trách nhiệm tiếp nhận, giải trình, phản hồi những phản ánh của người dân. Thậm chí, có thể công khai, minh bạch nội dung trả lời, giải quyết.

Thứ hai, tổ chức thực hiện pháp luật về giám sát thực thi quyền lực nhà nước phải đảm bảo thống nhất, đồng bộ, đồng thời phải tạo điều kiện nền tảng thích hợp để luật pháp có điều kiện triển khai vào thực tiễn cuộc sống. Cần điện tử hóa toàn bộ hệ thống quản lý; thực hiện tốt việc kết nối số đến từng người dân. Cho phép người dân truy cập hợp pháp vào các hoạt động quản lý điều hành của toàn hệ thống, cần đảm bảo công khai, minh bạch, trừ những hoạt động thuộc phạm vi quốc gia cấm. Hiện nay, các yêu cầu này chưa đảm bảo. Ví dụ: trong thực tế hiện nay, người dân vẫn chưa thể tiếp cận và tra cứu trực tuyến liên quan đến việc cấp giấy chứng nhận quyền sử dụng đất, các giao dịch bất động sản... điều này dẫn đến nhiều người bị “sập bẫy” khi mua phải giấy chứng nhận quyền sử dụng đất giả hoặc có vấn đề. Các dự án bất động sản, nhất là dự án phải thu hồi đất, thông tin người dân được tiếp cận khá mù mờ, do hầu như không được công khai trên cổng thông tin hoặc có công khai thì chưa đầy đủ. Một ví dụ khác liên quan đến lĩnh vực giao thông vận tải như: việc tra cứu thông tin liên quan đến bằng lái xe, đến tài xế lái xe gặp nhiều khó khăn. Chính điều này, đã dẫn đến đề xuất thiếu tính hợp lý của Bộ Giao

thông vận tải. Lý do, đơn giản là chưa có sự liên kết, đồng bộ trong quản lý giữa cơ quan cấp bằng và cơ quan xử phạt. Trong khi, nếu áp dụng công nghệ thì dễ dàng quản lý.

Thứ ba, cần phát huy quyền làm chủ của nhân dân, nâng cao năng lực giám sát của nhân dân, kế thừa, tiếp thu có chọn lọc những giá trị của pháp luật về giám sát của nhân dân đối với tổ chức, cá nhân trong bộ máy nhà nước ở một số quốc gia tiêu biểu. Cụ thể hơn, cần xác định địa vị pháp lý của các chủ thể đại diện giám sát nhân dân và trách nhiệm của các cơ quan, cá nhân thuộc nhà nước; khẳng định tính độc lập, khách quan của hoạt động giám sát từ phía nhân dân và tổ chức đại diện cho người dân; xác định trách nhiệm, nâng cao năng lực quản lý của tổ chức, cá nhân trong bộ máy nhà nước; xác định rõ phạm vi giám sát, hình thức giám sát, phương pháp giám sát; xác định hiệu lực, hiệu quả của hoạt động giám sát. Cần giúp người dân nhận thức đúng về phạm vi, quyền hạn, trách nhiệm của mình đối với công việc của đất nước, tham gia hỗ trợ hoạt động quản lý nhà nước được tốt hơn, khắc phục những tệ nạn đang diễn ra khá phổ biến hiện nay. Nguyễn Văn Hải cho rằng: “Coi trọng và phát huy vai trò giám sát của nhân dân càng trở nên cấp thiết vì trong xã hội hiện đại và tiến trình hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng, tinh thần dân chủ được coi trọng, đề cao nên người dân càng phải được tạo điều kiện tham gia quản lý xã hội, giám sát mọi mặt hoạt động của bộ máy công quyền. Đó là đòi hỏi tất yếu để xây dựng Nhà nước ta thực sự là Nhà nước của dân, do dân và vì dân và đội ngũ cán bộ, đảng viên thực sự

là “công bộc, đày tớ” trung thành, tận tụy của nhân dân” [12].

4. Kết luận

Quan điểm John Dewey về sự cần thiết phải giám sát quyền lực nhà nước từ phía nhân dân là đúng đắn. Thực hiện quan điểm đó, nhà nước sẽ xây dựng được một bộ máy phục vụ công chúng. Ở Việt Nam, hoạt động giám sát quyền lực nhà nước từ phía nhân dân có nhiều thành tựu, song cũng còn tồn tại những hạn chế. Để khắc phục hạn chế đó, cần hoàn thiện cách thức giám sát hoạt động thực thi quyền lực nhà nước thực sự hiệu quả; hướng tới hoạt động giám sát của người dân dần trở lại đúng giá trị thực của nó.

Tài liệu tham khảo

- [1] Dewey, John (2008), *Dân chủ và giáo dục*, Nxb Tri thức, Hà Nội.
- [2] Nguyễn Đăng Dung, Bùi Ngọc Sơn (2004), *Thể chế chính trị*, Nxb Lý luận chính trị, Hà Nội.
- [3] Ngô Huy Đức (2009), “Tu tưởng chính trị của John Dewey”, *Thông tin chính trị học*, số 2.
- [4] Nguyễn Quốc Hùng (2016), *Kiểm soát quyền lực tư pháp trong nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam*, Luận án Tiến sĩ, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.
- [5] Nguyễn Hữu Khiên (2015), “Quan niệm về kiểm soát và cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước”, Tạp chí *Lý luận chính trị*, số 6.
- [6] Hoàng Thế Liên (2015), *Hiến pháp năm 2013 - Những điểm mới mang tính đột phá*, Nxb Tư pháp, Hà Nội.
- [7] Vũ Thu (2010), “Nội hàm và thể hiện nguyên tắc tổ chức quyền lực nhà nước trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam”, Tạp chí *Nghiên cứu Lập pháp*, số 21.
- [8] Đào Trí Úc, Võ Khánh Vinh (2003), *Giám sát và cơ chế giám sát việc thực hiện quyền lực nhà nước ở nước ta hiện nay*, Nxb Công an nhân dân, Hà Nội.
- [9] Dewey, John (1927), *The Public and its Problems*, New York, Holt.
- [10] Dewey, John (1939), *Theory of Valuation*, Volume I and II. *Foundation of the unity science*, Vol II, number IV, University of Chicago, Press.
- [11] Westbrook, Robert (1991), *John Dewey and American Democracy*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- [12] <http://www.tuyengiao.vn/tuyen-truyen/bo-sung-quyen-giam-sat-cua-nhan-dan-25636>